

A TÖRTÉNELEM MŰHELYÉBEN KUTATÁSTÖRTÉNET ÉS TÖRTÉNÉSZ-ÉLETPÁLYÁK ERDÉLYBEN A XX. SZÁZADBAN

SZABÓ CSABA

A múlt kutatói – történészek, régészek, művészettörténészek, levéltárosok – különleges emberek. Különlegességüket más társadalomtudósokkal vagy bölcsészettudományok gyakorlóival összehasonlítva talán abban találjuk, hogy a múlt kutatásával eltöltött éveiket, évtizedeiket gyakran szakszerűen dokumentálják, saját koruk eseményeire történeti perspektívában tekintenek, és előszeretettel örökítik meg és rendszerezik személyes gondolataikat, történelmi önreflexióikat naplók és visszaemlékezések, levelezésgyűjtemények formájában. Ez az értelemszerűen személyes és szubjektív jellegű forráscsoport nemcsak egy-egy jelentős kutató életpályájának feltérképezéséhez és kutatásához szolgál fontos adalékkal, de nemegyszer mikrotörténeti forrásként is adott korszakok művelődéstörténeti, politikatörténeti vagy oktatástörténeti elemzéséhez.

Manapság a történész-életpályák és személyes hagyatékok kutatásának a virágkorát éljük. Számos tudományághoz hasonlóan, a történettudomány és segédtudományai, valamint az ezekkel szoros együttműködő társtudományok, így a régészet is a XX. század folyamán több alkalommal került diszciplináris önreflektálásra, amely fontos lépés ezen tudományágak fejlődésében. Tudós életpályák rekonstrukciója és azok forrásainak kiadása minden tudományágban fontos szerepet tölt be, és ezen a téren az erdélyi történettudománynak egyelőre nagyon sok az adóssága. A XX. század nagy szellemóriásainak és az erdélyi közéletben jelentős szerepet betöltött történészek hagyatékának feldolgozása nemcsak az erdélyi történettudomány történetét fogja historiográfiai perspektívába helyezni, és ezáltal önreflexióra kényszeríteni, hanem az új forráskiadványok eddig nem ismert részletekkel gazdagíthatják az erdélyi egyetemstörténeti és művelődéstörténeti kutatásokat is.

A 2019 őszén, az Erdélyi Múzeum Egyesület „Magyar Tudomány Napja Erdélyben” rendezvénysorozata keretében, a Történelem Szekció előadás-sorozatának részeként megrendezett konferenciánk célja a XX. századi erdélyi történettudomány alakulásában kulcsszerepet játszó kutatók életpályájának historiográfiai elemzése és szakmai, valamint személyes hagyatékuk bemutatása volt. A konferencia öt előadása Balogh Jolán, László Gyula, Kovács István, Bodor András és Székely Zoltán szakmai életútját és eddig feldolgozatlan hagyatékát mutatta be. A XX. század második felének neves történész-, művészettörténész- és régészgenerációja a dualizmus végi Kolozsvár feltörekvő, ám periférikus iskolájából merítkezett, és egész életüket meghatározták a XX. század nagy politikai váltásai és ideológiai szakadécai: 1918–1920 és az impériumváltás, 1940 és a „kis magyar” világ, 1945 és a kommunizmus nyomása, valamint sokak esetében az 1990 utáni újrakezdés és annak nehézségei, nemegyszer kudarcai. Az öt előadás csupán rövid betekintést nyújtott a XX. századi Erdély számos tudósának még feldolgozatlan életpályájába. A fent említetteken kívül számos neves történész munkássága áll jelenleg is kutatás alatt, ezek közül kiemelendő Roska Márton, Imreh István, Jakó Zsigmond, Szabó T. Attila, Kelemen Lajos vagy Ferenczi István. Levelezésük, naplóik és jegyzeteik fontos adalékai az erdélyi és egyetemes művelődéstörténetnek és tudománytörténetnek egyaránt, amelyek kutatása – akár egy későbbi, közös projekt és együttműködés keretében – az erdélyi magyar történettudomány egyik fontos célkitűzése kellene legyen.

Az itt közölt három tanulmány a sokáig elfelejtett, ám tehetséges Posta-tanítvány, Kovács István népvándorlás és honfoglalás koros tevékenységét, László Gyula régész jegyzeteit és erdélyi éveit, valamint Bodor András ókortörténész munkásságát és levelezését elemzi. Bízom benne, hogy ezek a tanulmányok felkeltik a szakma érdeklődését a múzeumok, levéltárak, könyvtárak és személyes gyűjtemények polcain sokszor évek, évtizedek óta porosodó levelezések, naplók, jegyzetek és kiadatlan tanulmányok iránt. Ezek kutatásának eredményei fontos részelemei lehetnek az erdélyi történettudomány XX. századi történetének.